

Данило Сайков, аспірант
Запорізька державна інженерна академія

АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Генезис вітчизняного права започаткувався від перших кроків до державності у східних слов'ян і протривав щонайменше до ХХ ст. Українське кримінальне право як фундаментальна галузь законодавства пройшло тернистий шлях розвитку, який бере витoki від звичаю та юридичної практики нормативно-правового вирішення конфліктів на різних історичних етапах становлення української держави.

Кримінальне право періоду Київської Русі зазнавало постійних трансформацій. Об'єктом злочину були життя, здоров'я, гідність, честь і майнові права людини; суб'єктом – вільні особи. Передусім, детермінуючою особливістю кримінальної галузі законодавства того часу була відсутність смертної кари, оскільки первинна сутність покарань здебільшого мала на меті відшкодування збитків потерпілій стороні та, насамперед, запобігання новим злочинним діям. Усі види покарань формувалися на засадах гуманізму, що було центральним положенням українського кримінального права переважно до кінця ХVІІІ ст. [1].

В розрізі нормативно-правового дефініціювання запорозьких козаків в ХVІІ-ХVІІІ ст. злочином вважалася шкода, заподіяна життю, здоров'ю, майну, честі особи або всьому запорозькому товариству. Зокрема, відбулося класифікування злочинів на навмисні, вчинені з необережності та випадкові. Суб'єкти злочину зазнали вікового розмежування – особи старші 16-ти років. Окрім цього, кримінальне право козацької доби скасовувало пом'якшувальні обставини обвинувачуваного; наприклад, психічно хворі не звільнялися від кримінальної відповідальності. Концептуалізація цілей покарання, маючи за першооснову відплату й відшкодування збитків, змінила орієнтир на залякування та підтримання військово-соціальної дисципліни, що принесло кримінально-виконавчому апарату виключно публічний характер з невід'ємними елементами жорстокості. Смертну кару здійснювали шляхом закопування у землю заживо, повішенням, насадженням на гостру палю, утопленням, забиванням біля ганебного стовпа киями [1, 2].

Динамічних трансформацій вітчизняне кримінальне право зазнало з другої половини ХVІІІ ст. в період входження українських земель у склад Російської імперії. На етнічно-українських землях спостерігалася інтеграція існуючої правової системи у загальноімперську, що привнесло зміни до класифікації видів злочинів, мети і видів покарань. Кодифікація кримінального права розпочалася з укладенням «Зводу законів Російської імперії» (1832), який передбачав страту тільки за тяжкі державні злочини.

За доби Центральної ради основою нормативно-правового регулювання кримінального права виступало «Кримінальне уложення» (1903). Постанова Тимчасового уряду від 6 липня 1917 р. передбачала позбавлення волі терміном до трьох років за публічні заклики до вбивства, розбою, грабежу, а також до насильства над будь-якою частиною населення. Винних карали з урахуванням обставин справи й особи підсудного на основі правосвідомості суддів. Обрання міри покарання базувалося на врахуванні обставин, що обтяжували або пом'якшували кримінальну відповідальність: мотиви, мета злочину, місце та час, сімейне становище обвинувачуваного тощо. У результаті цього, норми, створені й впровадженні в добу Центральної ради стали фундаментальними основами вітчизняного кримінального права 1917-1921 рр [1].

Історичні процеси, пов'язані з поширення більшовицької влади на території України, поклали початок розвитку радянського кримінального права 1922-1990 рр. Кримінальний

кодекс УСРР (1922) фактично був ідентичним КК РРФСР, експліцитно обґрунтував ідеологічне підґрунтя і впровадження відвертої кримінальної репресії серед українського населення. Глобальна деформація кримінального права відбулася протягом 30-х – 50-х рр. в переламний період десталінізації та знайшла відображення у мінімізації сфер відповідальності за спричинення невеликих небезпек соціального характеру, і в протиставлення цьому, посиленні кримінальної відповідальності за найбільш тяжкі злочини.

Розпад СРСР 1991 р. спричинив занепад системи кримінального права, і безумовно, деструктуризацію Кримінального кодексу за рахунок контекстного змісту архаїзмів, правових прогалин, неточностей і суперечностей. Прийняття Конституції України у 1996 р. стало фундаментальним чинником систематизації галузі кримінального законодавства на засадах розроблення загально-специфічних положень і принципів розвитку вітчизняного кримінального права, які в результаті стали базисом діючого Кримінального кодексу України [1, 3].

Таким чином, багатовіковий процес трансформації та становлення українського кримінального права є результатом вирішення гостросоціальної, індивідуальної і загальнодержавної проблематики шляхом накопичення нормативно-правової практики на різних етапах розвитку української державності.

Ключові слова: кримінальне право, злочин, покарання, розвиток

Перелік використаних джерел

1. Буша, Н. (2011). Становлення і розвиток кримінального права України в X – першій половині XIX ст. *Юридична Україна*, 12, 10 – 14.
2. Лапаєв, Д., Полянський, В. (2017). Судочинство на території України за часів гетьманщини др. пол. XVII–XVIII ст. *Збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державо- та правотворчі традиції українського народу» (до 150-річчя М. С. Грушевського)*, с. 216. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД».
3. Тертишник, В. (2017). *Кримінальний процес України*. Київ : Алерта, 440.